

PRÁCE A SOCIÁLNÍ SPRAVEDLNOST

MOBILITA *LIVE-IN* PÉČE O SENIORY:

případ České republiky

Petra Ezzeddine
Červen 2021

Přehledová studie má za cíl ukázat na specifika a společenský kontext migrace péče v České republice. Studie se zaměřuje zejména na pracovní podmínky pečovatelek v tzv. live-in servisu (24hodinovém servisu) v péči o seniory, který spadá svou charakteristikou pod nájemnou práci v domácnosti.

I když je migrace aktivním rozhodnutím v rámci zvládnání sociálních a ekonomických strategií pečovatelek v rámci EU, není to volba bez strukturálních omezení.

Odpovědí na specifickou prekaritu pečovatelek v rámci EU by měla být výrazná společenská změna v oblasti péče (nejen o seniory), spojená se změnami politik, které souvisí s migrací péče, a to jak v dlouhodobém, tak v krátkodobém horizontu.

Obsah

1.	STRUKTURÁLNÍ KONTEXT PROBLEMATIKY	2
2.	DOPAD MOBILITY PÉČE NA PRACOVNÍ PODMÍNKY A RODINNÝ ŽIVOT PEČOVATELEK	4
3.	ČR JAKO PŘIJÍMAJÍCÍ ZEMĚ – PŘÍPAD PEČOVATELEK PŮVODEM Z UKRAJINY	6
4.	ČR JAKO VYSÍLAJÍCÍ ZEMĚ – PŘÍPAD ČESKÝCH PEČOVATELEK V NĚMECKU	8
5.	ZÁVĚR	11
	Literatura	12

1

STRUKTURÁLNÍ KONTEXT PROBLEMATIKY

V důsledku stárnutí populace čelí současné evropské státy chronickému nedostatku péče o seniory, které souvisí se změnami v sociálních vzorcích soukromého života, proměnami forem rodiny, genderových rolí a vztahů mezi veřejnou a soukromou sférou. Tedy zejména s genderovou transformací, to znamená s narušením tradiční představy, že rodiny (a převážně práce ženy) představují neomezený rezervoár neplacené péče, který se pružně přizpůsobuje všem jejich členům bez ohledu na dopady na jejich vlastní sociální práva – například na důsledky pro výši jejich důchodů a důstojného přežití vlastního stáří (Uhde, Ezzeddine 2020: 26; Dudová 2015b).

Reformy politik veřejné péče si ve většině zemí EU kladly za cíl vytvořit prostor pro poskytování individualizované a ekonomicky efektivní formální péče a také podporovaly péči v domácím prostředí (umožňující kombinaci neformální a formální péče). Sektor péče o seniory se zacíлил na efektivnost nákladů na péči – včetně „taylorizace“ péče, která se projevila ve fragmentaci pečující práce na dílčí úkoly podle předem stanoveného harmonogramu. To vedlo ještě k většímu tlaku na samotné pečovatelky¹ a na výši jejich mzdy. Zavedení sociálních dávek v hotovosti (tzv. cash-for-care) a další systémové změny vedly také ke komodifikaci péče a k posilnění tržního rámce, který se soustředil na vztah mezi spotřebitelem (klientem/kou) a poskytovatelem péče (Uhde, Ezzeddine 2020: 29; Uhde, Maříková 2019).

V této souvislosti jsou sociální vztahy ve formální péči prostoupeny dvojitou zranitelností. Starší lidé, o které je potřeba pečovat, mohou být fyzicky a psychicky zranitelní vůči špatnému zacházení nebo nedostatečné péči. Zatímco pečovatelky, převážně ženy, mohou být vystaveny vykořisťování a marginalizaci (na základě etnicity nebo občanství), protože pečovatelská práce je definována jako nízkokvalifikovaná, s nízkou mzdou a velmi omezenými možnostmi prosazovat své potřeby a pracovní práva (Uhde, Maříková 2019; Dudová 2015b).

Přetrvávající nedostatek pečovatelek ve formální péči o seniory v přijímajících zemích také dělá z této profese východisko z dlouhodobé nezaměstnanosti a špatné ekonomické situace

žen, které jsou ochotny za touto prací dokonce migrovat (Sotelo 2001).

Na základě výzkumů můžeme obecně říct, že zranitelné postavení pečovatelek je u migrujících žen ještě vyšší. Existují značné rozdíly v podmínkách a pozicích migrantek-pečovatelek, v závislosti na jejich legálním migračním statusu, socio-kulturním vnímání jejich země původu, prostředí, ve kterém je práce prováděna, právním vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem a na migraci a genderovanosti režimů péče, zejména v národních kontextech (Marchetti 2013).

Přeshraniční trh práce s péčí o seniory nemusí v Evropské unii nutně zahrnovat pouze migrantky ze zemí mimo Evropskou unii. Podle výzkumníků z oblasti migrace péče (chybí oficiální statistiky) je v jiných zemích EU přibližně 1 milion pečovatelů/lek pocházejících převážně ze střední a východní Evropy (členské státy EU). Pečovatelé/ky z Polska, Rumunska, Bulharska, Maďarska, Slovenska, České republiky a Chorvatska většinou pracují v péči (tzv. live-in servisu/24hodinové péči) o seniory v Itálii, Německu nebo Rakousku (Bahna & Sekulová 2019).

Česká republika se tak nachází mezi dvěma konci transnacionální politické ekonomiky sociální reprodukce (Uhde, Ezzeddine 2020). Zatímco české ženy migrují jako pečovatelky do sousedních zemí (Německo a Rakousko), je to také země, v níž se v sektoru live-in péče o seniory stále více objevují migrující ženy, zejména z Ukrajiny (Ezzeddine 2012, Ezzeddine et al. 2014, Uhde 2016).

Tato přehledová studie má za cíl ukázat na specifika a společenský kontext migrace péče v České republice, jakožto země jak vysílající, tak přijímající. Zaměří se zejména na pracovní podmínky pečovatelek v live-in servisu (24hodinovém servisu), který spadá svou charakteristikou pod nájemnou práci v domácnosti (tzv. domestic work). Specifická pozornost bude věnována také období pandemie Covid-19 a jeho vlivu na tento sektor trhu práce.

Studie je založena na dlouhodobém empirickém výzkumu migrace péče v České republice - patří mezi ně: etnografický výzkum s pracovníci v domácnosti a transnacionálními matkami z Ukrajiny (Ezzeddine 2012, 2019); etnografický projekt zaměřený na pečovatelky o seniory v live-in servisu z Ukrajiny (Ezzeddine 2014); první kvantitativní průzkum ma-

¹ Vzhledem k faktu, že naprostá většina osob pracujících v pečovatelských službách, jsou ženy, používáme v textu výhradně ženský rod.

pující situaci pracovníků v domácnosti v České republice (Ezzeddine et al, 2014); biografický výzkumný projekt s českými pečovatelkami v přeshraniční migraci (50+) pracujícími v Rakousku (Kuchyňková & Ezzeddine, 2015); nový pilotní mapovací výzkum mezi českými pečovatelkami v Německu zaměřený na období pandemie Covid-19 (Ezzeddine 2021). Portfolio výzkumů doplňuje stále ještě probíhající projekt výzkumného networku EUROCare, který se zaměřuje na mobilitu a relokační německých seniorů do zemí střední Evropy (Krause, Ezzeddine a kol. 2021).

2

DOPAD MOBILITY PÉČE NA PRACOVNÍ PODMÍNKY A RODINNÝ ŽIVOT PEČOVATELEK

Specifickým typem mobility v rámci péče v EU je *přeshraniční cirkulární migrace*, která je založená na live-in servisu nebo také 24hodinovém systému péče (*24-Stunden-Betreuung*), kdy je systém péče založen na střídání se dvou, v případě Rakouska nebo Německa dokonce i více pečujících pracovníků po dvou týdnech nebo po měsíci v domácnosti seniora. Pečovatelky obvykle žijí se svými klienty dva týdny, respektive měsíc a jsou s nimi nepřetržitě, přičemž během dne mají jen krátkou přestávku. Po dvou týdnech (nebo jednom měsíci) se vymění se svou kolegyní a na další dva týdny, potažmo měsíc se vrátí domů, tedy do země svého původu. Tímto způsobem je senior/ka neustále v péči a pečovatelky tak mají „volno“ – tedy mohou se vrátit domů, aby poskytly svou neplacenou péči zase směrem ke svým vlastním rodinám (Mellegh, Katona et al. 2020; Drbohlav, Pavelková 2018).

Tento typ cirkulární migrace nelze srovnávat s jinými formami dočasné práce, zejména se sezónními pracemi v zemědělství nebo cestovním ruchu. Předpokládá totiž přítomnost spolehlivého spolupracovníka (jiné pečovatelky) při výkonu této práce, která ji vystřídá v době, když bude doma, nebo přítomnost agentury, která to za pečovatelku zorganizuje. Zároveň péče o seniory spadá pod specifickou kategorii tzv. *nájemné práce v domácnosti* (tzv. *domestic work*).

Rozlišujeme dvě základní formy *nájemné práce v domácnosti*: live-in (pracovnice žijí v domácnosti, ve které pracují): zejména chůvy, hospodyně a pečovatelky o nemocné a seniory; a tzv. live-out (pracovnice žijí mimo domácnost, ve které pracují): jde zejména o uklízečky. Placenou práci v domácnosti řadíme k tzv. *reprodukčním pracím*. Reprodukční práce, na rozdíl od práce produktivní (*productive work*), nevytváří přímý zisk, ale jejím cílem je reprodukce společnosti, resp. jejích členů (Fraser 2013). Práce v domácnosti je velmi často podceňována, a to jak z finančního hlediska, tak z hlediska způsobu jejího hodnocení (zejména prestiže práce). I v případě náročnějších činností v domácnosti (jako je právě péče o seniory) nejsou často oceňovány schopnosti nutné k jejich vykonávání (Dudová 2015a).

V případě *nájemné práce v domácnosti* se pak nízká prestiž povolání projevuje také ve velmi nízkých platech – a to i přes nutnou kvalifikaci (jako je například specifický pečovatelský kurz, nebo zdravotnické vzdělání) a fyzické nebo psychické schopnosti lidí vykonávajících tuto práci.

Další důležitou charakteristikou *nájemné práce v domácnosti* je fakt, že je velmi těžko definovatelná a ohraničitelná, zahrnuje mnoho pracovních činností, které jsou vzájemně propojené. Příkladem může být právě péče o seniory – ta může zahrnovat nejen tělesnou péči, ale cvičení paměti, přípravu jídla, úklid, praní atd. Proto je velice obtížné práci v domácnosti formalizovat například do podoby „klasické“ pracovní smlouvy – je těžké určit, co do pracovní náplně ještě spadá, a co už ne. K obtížnému hodnocení kvality domácí práce přispívá také její soukromý charakter, jelikož je vykonávána v uzavřených soukromých domácnostech. Vzhledem k tomu, že se jedná o pracovní činnost odehrávající se v soukromé sféře, z vnějšího pohledu je tato práce vlastně neviditelná (Sotelo 2001).

Je také důležité zmínit další podstatný rozměr práce pečovatelek v live-in servisu – jedná se o tzv. *emoční typ práce*. Pracovnice v domácnosti pracují s emocemi, které jsou také součástí hodnocení kvality jejich práce. Pro každého zaměstnavatele je důležité, zda se chůva nebo pečovatelka chová k seniorovi/ce „hezky“. Je ale velmi složité stanovit hranici přijatelné míry projevovaných emocí (Ehrenreich, B.; Hochschild, A. eds. 2003; Ezzeddine 2019). Kvůli tomu a také kvůli výše zmíněnému faktu, že se taková práce většinou odehrává v soukromých domácnostech zaměstnavatelů, jsou pečovatelky o seniory v domácnosti velmi „zranitelné“ a snadno se mohou stát obětí pracovního vykořisťování.

Migrace péče má také dopad na transnacionální péči o rodiny pečovatelek, protože transnacionální rodiny spíše transformují pečovatelské vztahy a postupy v rodině i mimo ni. Pečovatelky s malými dětmi mohou považovat dojíždění a odloučení od rodiny za velmi těžké, často vyjadřují pocit prostorového, časového a emocionálního oddělení od svých dětí (Ezzeddine 2012; Ezzeddine 2019).

Na druhé straně pracovnice ve věku od 40 do 50 let vykazují vyšší nároky na péči vůči vlastní domácnosti, jejich vlastním dětem a starším členům jejich vlastní rodiny. Kromě toho mají pečující pracovnice v rámci EU tendenci poskytovat péči (před odjezdem) svým rodinám tzv. „předem“ a investují „obrovské“ úsilí do „dohánění“ všeho, co zameškali. Migrace péče tedy nevytváří jen mezeru v péči na místních trzích práce v oblasti péče o seniory vysílajících zemích, ale zároveň může

vést k dlouhodobému nedostatku (neplacené) péče o jejich rodinné příslušníky, za což jsou ženy tradičně odpovědné také (Bahna & Sekulová 2019).

Mobilita v oblasti péče se může v některých případech zvýšit, a to i za situace nerovností a nejistých pracovních podmínek, ekonomickou nezávislostí samotných pečovatelek. Ale nevede k emancipaci jako takové, spíše můžeme hovořit o „deformované emancipaci“, protože nepřináší rovnoměrnější dělbu práce v rodině. Ambivalence je zakotvena v samotné genderové pečovatelské práci jako takové (Uhde 2016). Můžeme tedy říct, že migrace péče je výsledkem nerovnosti žen a mužů v přijímajících zemích, ale zároveň také zachovává a reprodukuje tradiční genderové hierarchie v zemi původu (Kuchyňková, Ezzeddine 2016).

Ekonomický kapitál, který pečovatelky dosáhly v cirkulární migraci za účelem péče, se však často investuje především na přímou spotřebu rodin, vzdělávání jejich dětí a bydlení. Důsledkem toho je, že migrace péče často ovlivňuje růst ekonomické spotřeby rodin pečovatelek, ale možná jen za cenu jejich časté fyzické nepřítomnosti. Na druhé straně tyto výdělky zasílané rodinám pečovatelů nejsou definovány pouze jejich konzumní hodnotou, ale nesou také specifický sociální kapitál, který je odlišuje od ostatních druhů peněz – udržují a posilují sociální vazby v situaci geograficky vzdálených členů rodinné skupiny.

3

ČR JAKO PŘIJÍMAJÍCÍ ZEMĚ – PŘÍPAD PEČOVATELEK PŮVODEM Z UKRAJINY

Migrující pracovníci v domácnosti v České republice jsou poměrně novým společenským fenoménem. Ve srovnání s Rakouskem nebo Německem je velikost sektoru migrace péče malá, i když od 90. let pomalu roste (Ezzeddine et al. 2014).

První (a poslední) mapovací kvantitativní výzkum situace migrujících pracovníků v domácnosti v České republice ukázal, že prekarita práce zmiňovaná pracovníci v domácnosti souvisela zejména s požadavky a platbami za práci přesčas, specifikací pracovní doby, kulturními rozdíly, nadměrným požadavkem na kvalitu práce a problémy týkajícími se dovolené a volna (Ezzeddine et al. 2014). Problémy spojené s omezení osobní svobody, sexuálním obtěžováním, odnímáním pasů a násilím ve zkoumaném vzorku absentovala. Výzkum rovněž ukázal, že migrující pracovníci v domácnosti se stabilnější situací pobytu (trvalý pobyt) a s ním souvisejícími jazykovými a sociokulturními znalostmi přijímající společnosti (včetně samostatně výdělečně činných pracovníků) mají bezpečnější pracovní pozici a jsou méně náchylné k rizikovým pracovním situacím. Výzkum také ukázal na větší zapojení migrantek do live-out servisu, kde převládají aktivity typu běžný úklid v domácnosti, mytí oken a žehlení. Péče o děti, příprava do školy a doprovod do kroužků jsou další typické aktivity migrantek-pracovnic v domácnosti. Zapojení migrantek do péče o seniory a nemocné je nižší, ale do budoucna představuje vzhledem ke stárnutí populace a krizi péče o seniory výrazný potenciál růstu tohoto segmentu nájemné práce v domácnosti podobně jak je tomu také v Německu.

Jak ukazují další výzkumy, pracovní agentury live-in servisu v péči o seniory v České republice nepropagují směrem ke svým klientům jako pečovatelskou práci, ale spíše obecně jako práci v domácnosti. Důvod tohoto zvláštního vnímání pečovatelské práce je velmi pragmatický (Ezzeddine 2012). Souvisí zejména s tím, že Česká republika (podobně jako Německo) chrání svůj vlastní trh práce v oblasti zdravotnictví a péče o seniory, a proto vyžaduje pracovníci s ověřeným odpovídajícím vzděláním nebo odbornou certifikací. To může ovšem v případě migrantek být značnou komplikací, jelikož proces ověřování kvalifikace vzdělání (tzv. nostrifikace vzdělání) trvá velice dlouho (od šesti měsíců do jednoho roku) a zahrnuje další náklady a výdaje pro profesionální překladatele a poplatky za byrokracii. A pokud je pečovatelská práce realizována (i kvalifikovanými pečovatelkami) v soukromém prostředí, je vnímána spíše jako reprodukční nekvalifikovaná práce s nízkou mzdou (Ezzeddine 2012, Uhde 2016).

Výzkumy migrace péče ale ukazují, že během rozhovorů s rodinami seniorů (potenciálními zaměstnavateli pečovatelek) agentury zdůrazňovaly opak, tj. profesionalitu jejich pečovatelek na základě příslušných kvalifikací a zkušeností z práce ve zdravotnických zařízeních v zemi původu. Ukrajinské pečovatelky subjektivně vnímají svou pečovatelskou práci pro seniory jako výhradně kvalifikovanou práci, a chápou ji jako další nutnou fázi na cestě k budoucímu zaměstnání ve zdravotnictví v České republice. Jak doufají, právě praxe z live-in servisu jim umožní zorientovat se na trhu práce v České republice, nostrifikovat své vzdělání a vrátit se ke své původní profesi zdravotnic (Ezzeddine 2012).

„Jsem něco jako zdravotní sestra, dávám injekce, dávám ošetření jako v nemocnici. Dělam všechno jako v nemocnici, jen jsem u někoho doma. Je to spíš jako zdravotní práce. Něco, co jsem studovala. Není to jen nějaký úklid a péče.“

(Světлана, ukrajinská pečovatelka)

„Jsem jako zdravotní sestra, ale prostě doma. Ano, musíte uklízet, vařit, ale je to víc jako práce zdravotní sestry. Čekám na ověření svého ošetřovatelského vzdělání z Ukrajiny... Takže je to přinejmenším zkušenost. Může mi pomoci, když hledám práci. Chci pracovat jako zdravotní sestra v domovech pro seniory. Pronajmout si byt, přivést děti a pracovat jako běžná zdravotní sestra.“

(Nina, ukrajinská pečovatelka)

Jak dále ukazují výzkumy, agentury nabízejí komplexní produkt „péče“- tedy kromě péče zahrnují také další typy služeb vztahujících se k organizaci a hygienickému fungování domácnosti, jako je například úklid, vaření, nakupování nebo žehlení. Webové stránky agentury propagují vágní a obecné specifikace pracovních činností pečovatelek jako například „běžný úklid domácnosti“. To může vést k různým konfliktům, kdy zaměstnavatelé tvrdí, že si objednali kompletní servis, a pečovatelky zase zdůrazňují, že domácí práce jsou pouze doplňková činnost jejich práce.

„Styděla jsem se jim to říct, a tak jsem si jídlo kupovala také sama. Přestože to je součástí smlouvy, ano.“

(Yelena, ukrajinská pečovatelka)

Dle rozhovorů s rodinami, které zaměstnávaly ukrajinské pečovatelky, a také dle reflexe samotných pečovatelek z Ukrajiny se ukazuje, že hlavně jídlo (konkrétně jeho konzumované

množství) a intenzita práce (zejména pro osobní volný čas) byly vnímány jako konfliktní oblasti pracovního vztahu.

„Nechodila jsem nakupovat. To vždy dělala jen dcera mého klienta. Děda jí hlavně dietní jídlo a také velice málo. Tak já jsem byla stále hladová.“

(Oxana, ukrajinská pečovatelka)

„Ve smlouvě bylo napsáno, že musí pracovat šest dní v týdnu, ale vždycky tam seděla a sledovala televizi, když jsem večer přišel domů. Chápu, že nemusí pořád pracovat, ale když jsem jí řekl, že by měla také vyčistit okna, tak divně zírala. Musí vědět, co má dělat za všechny ty peníze ...“

(Karel, zaměstnavatel)

Sounáležitost k ukrajinské etnicitě se stala důležitým aspektem, který upřednostňuje ukrajinské migrantky na českém trhu migrace péče (Ezzeddine et.al 2014). Majitelé agentur, které ukrajinské pečovatelky zaměstnávaly, zdůrazňovali výhody jejich etnického původu, které jsou spojené se společným slovanským původem a také se skutečností, že pocházejí z postsocialistické země, která má s Českou republikou společnou politickou historii. Na druhou stranu samotné ukrajinské pečovatelky však ve svých zkušenostech kriticky reflektovaly žitou zkušenost s nespravedlivostí v jejich postavení na základě jejich etnického původu a občanství.

Zejména v konfliktních situacích během interakce s klienty a jejich rodinami jsou si vědomé své situace občanů druhé třídy (Ezzeddine 2012; Uhde 2014). Zajímavé ale je, že zprostředkovatelské agentury ve svých marketingových strategiích často samy nepoužívají konkretizaci zemi původu svých pečovatelek, namísto toho používají termín zahraniční pracovníce v domácnosti nebo zahraniční pečovatelky v situacích, když cílí na své potenciální klienty, tedy rodiny „kupující“ péči o své starší příbuzné (Ezzeddine 2012).

Komplikovaný systém legalizace pobytu zejména live-in pečovatelek a domácích pracovníků vede ke vzniku kombinace právních a nezákonných praktik (Ezzeddine a kol. 2014). V Česku je pro rodinu komplikované legálně zaměstnávat občany mimo zemí EU, kteří by mohli pracovat v soukromých domácnostech v režimu live-in péče. Povolení k pobytu migrující pečovatelky závisí na existenci platné pracovní smlouvy. Pokud tedy pečovatelka z nějakého důvodu náhle přijde o práci a nebude schopna rychle najít jiné zaměstnání, je nucena opustit zemi. To může vést k silné závislosti na soukromém zaměstnavateli nebo agentuře (Hurrle 2011; Trlifajová, Hurrle 2018).

V této souvislosti ukrajinské pečovatelky o domácnost často prožívají pocity nejistoty, strach a obavy z budoucnosti. Pokud v průběhu své práce čelí problémům (například nerespektování pracovní doby nebo změna popisu práce) a není možné se s rodinou dohodnout prostřednictvím agentury, musí přijít s dalšími strategiemi, jak prodloužit svůj pobyt v České republice. Jelikož většina žen posílá své výděly z migrace (tzv. remittance) na Ukrajinu, na nichž jsou závislé jejich nukleární rodiny (zejména děti), je jejich rozhodnutí zůstat ve zhoršujících se pracovních podmínkách ještě obtížnější (Ezzeddine 2019).

Agenturní typ práce v domácnosti nemusí být nutně nejlepším řešením pro samotné pracovníky v domácnosti. Jak argumentuje Hurrle: *„Problémem současného systému je ‚výroba‘ nelegality: pro migranta je velmi snadné proměnit se v osobu, která se chová nelegálně, například kvůli drobným administrativním problémům. V mnoha případech o tom migranti nevědí, protože jsou ‚spravováni‘ zprostředkovateli“* (Hurrle 2011: 5).

Úmluva o důstojné práci pro pracovníky v cizích domácnostech, kterou přijala Mezinárodní organizace práce (ILO) v červnu 2011, předpokládá povinnost států zajistit dodržování základních pracovních norem také v oblasti neformální ekonomiky. Česká vláda úmluvu formálně vzala v úvahu, ale odmítla její podání k ratifikaci. V době ratifikace státní představitel prohlásil, že fenomén migrujících pracovníků v domácnosti není pro Česko relevantní. Vláda založila své prohlášení na neúplných statistikách, které uváděly pouze 49 osob pracujících v domácnostech zaměstnavatelů kvůli nesprávným technikám sběru dat v terénu (Ezzeddine a kol. 2014). Samotná úmluva má však také určitá omezení. Netýká se těch, kteří pracují bez dokladů a pracovníci pracujících na živnostenské oprávnění, což je také případ pečovatelek v live-in servisu v České republice, zejména těch, které pocházejí z Ukrajiny. Jak dále upozorňuje Faltová: *„Jako zásadní pro zlepšení postavení pracovníků v domácnosti se jeví změna právních předpisů týkajících se inspekce práce. Omezení vstupu inspektorů na pracoviště pracovníce v domácnosti znemožňuje efektivní kontrolu, a tím zhoršuje již tak problematické postavení těchto pracovníků.“* (Faltová 2014)

Pozitivním krokem by pro některé pečovatelky mohlo být, kdyby se nemusely obávat, že ztratí pobytové oprávnění. Na druhou stranu ale ukrajinské pečovatelky vzhledem k uzavření hranic neměly možnost vyjet do země svého původu za účelem návštěvy svých rodin, což mohlo vést k těžkým životním situacím a prožívání jejich pobytu v zahraničí. A to platí zejména pro situaci transnacionálních matek, jejichž děti žijí v zemi původu (Ezzeddine 2012; Ezzeddine 2019).

Bylo zajímavé sledovat, že i během pandemie Covid-19 byla situace migrantek pečovatelek v domácím prostředí v českém společenském a mediálním prostoru téměř neviditelná. A to i v situaci, kdy začala společenská debata o nedocenění práce českých pečovatelek jak v domácím, tak formálním/institucionálním prostředí, včetně jejich nové odborové asociace ALICE, která se také věnuje agendě migrantek-pečovatelek ve formálním prostředí.²

² <https://aliceuzo.cz/cs/>

4

ČR JAKO VYSÍLAJÍCÍ ZEMĚ – PŘÍPAD ČESKÝCH PEČOVATELEK V NĚMECKU

Německo je zemí s výrazně rostoucím sektorem 24hodinové péče o starší lidi, kterou poskytují převážně migrantky-pečovatelky v rámci samostatně výdělečné činnosti nebo agenturní práce, kdy se využívají jak české, tak německé pracovní agentury (Steiner, Prieler, Leiblfinger & Benazha 2020; Lutz, Pallenga Möllenbeck 2010).

Hlavní příčinou migrace českých pečovatelek do Německa je stále významný rozdíl ve mzdách. Tedy situace, kdy pečovatelská práce v zahraničí, i když je podhodnocena podle standardů trhu práce v cílové zemi, stále představuje pro pečovatelky lepší příležitost k výdělku. Podle Eurostatu byly v roce 2019 odhadované hodinové náklady práce v České republice 13,5 eur ve srovnání s 35,6 eur v Německu. Průměrný čistý měsíční příjem pečovatelek v České republice v roce 2018 činil 800 eur (zaokrouhleno nahoru), i když mzdy v tomto odvětví v posledních letech konstantně rostou, ve srovnání s 560 eur v roce 2016 (Uhde, Ezzeddine 2020).

Německo patří mezi země s nejvyšším počtem pečovatelek o seniory pečujících v live-in servisu ze střední Evropy (cca 300 000–400 000; viz Bahna & Sekulová 2019). Přesné statistiky dle země původu pečovatelek (etnicity) se v Německé spolkové republice v tomto sektoru neshromačují. Odhady se pohybují v řádu 2000 až 3000 pracovníků v sektoru péče o seniory v live-in servisu původem z České republiky (Ezzeddine 2021).³ V porovnání s jinými zeměmi, například s Polskem, je toto číslo výrazně nižší, ale v období pandemie Covid-19 tyto počty také narůstají (důvody jsou popsány níže).

Vzhledem k tomu, že Česká republika je – v porovnání se zeměmi jako je Polsko, Bulharsko, Rumunsko nebo Ukrajina – ekonomicky vyspělejší, nebyla motivace k cirkulární migraci do Německa pro české pečovatelky tak silná. Jak ukázal pilotní mapovací výzkum, této své regionální privilegovanosti jsou si pečovatelky vědomy a často ji ve svých podpůrných skupinách verbalizují při komparaci mezd se ženami s méně vyspělých ekonomik našeho regionu. Vzájemně si zde poskytují rady jak „nedopadnout jako Rumunka“ – tedy jak si vyjednat přijatelnou mzdu a důstojné pracovní podmínky. Podobně to reflektovaly také české pečovatelky v průběhu pilotního mapovacího výzkumu:

„Jako tu práci neberu za plat Rumunek. To nemám zapotřebí. Já se můžu hned sbalit a jít domů, když jsem z Česka.“
(Zdenka, česká pečovatelka)

„Musíte znát svou cenu a nejt pod ní. Nejsem žádná Bulharka nebo tak. Ty se nechávají i bít, chuděry. Dělá tu práci už pět let. Vyznám se a neberu všechno, jak ty nové ženské teď od nás... Prostě musíte si to vyjednat tvrdě.“
(Eva, česká pečovatelka)

Podobně jako pro ukrajinské pečovatelky v ČR, je i pro české pečovatelky v Německu práce v live-in servisu vnímána často jako pouze dočasná doba, kdy se jim podaří absolvovat rekvalifikační kurzy v Německu. Ty jim umožní pracovat ve formálním (a regulovaném) prostředí institucí určených pro péči o seniory nebo ve formalizované ambulantní domácí péči (kde se dochází do více domácností jenom na vymezený čas a na vymezené pracovní úkony), kde jsou pracovní podmínky v porovnání s live-in servisem rozhodně méně překerní (a taky je tato práce lépe finančně ohodnocena).

Kvůli nedávnému propuknutí pandemie Covid-19 ve střední a východní Evropě a následnému uzavření státních hranic přestaly být přeshraniční pečovatelky po určitou dobu schopné poskytovat péči. Pečovatelky v EU zároveň čelily dvojímu břemenu obav – o své vlastní rodinné příslušníky v jejich domovských zemích, a o udržení si své práce v zahraničí. České pečovatelky byly během první vlny pandemie nuceny držet 14 dnů povinné karantény a izolovat se od svých rodin doma. To v případě cirkulárních migrantek ale znamenalo, že někdy i celou dobu po návratu strávily v izolaci od svých rodin. Tuto situaci se některé z nich rozhodly řešit například tím, že zůstaly déle u svých klientů.

„Já jsem teď tady pět měsíců. Bála jsem se, že přijdu o práci, budu muset do karantény a tak. Tak jsem tady a čekám, co bude.“

Marie (česká pečovatelka v Německu)

Na druhé straně například dominantní české mediální diskurzy označovaly ještě v květnu české cirkulární migrantky za významnou hrozbu pro veřejné zdraví. Jak uvedly některé pečovatelky na své online platformě, jejich rodiny tak čelily sociálnímu stigma jako potenciální nositelé virů ve svých místních komunitách.

³ Odhady jsou učiněny na základě počtu členek podpůrných skupin na sociálních sítích, které jsou určeny pro české pečovatelky v Německu.

„Normálně mi nechtěli vzít holku do školky. Prý může být nakažená, když já dělám se seniory v Německu. Rozumíte tomu?“

(Renata, česká pečovatelka v Německu)

„Jako na jaře se všichni báli. Nikdo o té nemoci nic nevěděl. Všude se mluvilo negativně o pendlerech... Jako nebylo to příjemné, ani v rodině. Jako bych byla nakažlivá pro všechny tady v naší vesnici.“

(Věra, česká pečovatelka v Německu)

Pilotní výzkum ale zachytil také několik případů, kdy byly pečovatelky z České republiky stigmatizovány „jako přenašečky viru“ také v Německu. Příkladem můžou být následující reflexe:

„Někdo mi postříkal auto nápisem „Běž domů!!!“ Lidé jsou teď divní.“

(Jitka, česká pečovatelka v Německu)

„V obchodech se teď na mně divně dívají, jako bych byla nakažená.“

(Ilona, česká pečovatelka v Německu)

Nedostatek dostupné live-in péče tlačil státy, aby ve velmi krátké době našly vhodné řešení pro situaci, kdy pandemie uzavřela hranice, a tak zabránila cirkulární migraci pečovatelek. Německo a Česká republika se snažily aktivně řešit situaci uzavřených hranic na mezinárodní úrovni a intenzivně vyjednávaly tzv. „koridory péče“. Političtí představitelé Německa tvrdili, že „vazby na péči“ nelze tímhle způsobem přerušit a pečovatelky z Rumunska, Maďarska, Slovenska, České republiky, Polska, Chorvatska a Bulharska by měly mít stále možnost přijet za svými klienty. Proto se zejména v první vlně pandemie stanovily výjimky pro cirkulární migranty v důležitých společenských a ekonomických infrastrukturách, včetně péče o seniory v domácím prostředí.

Vzhledem ke tvrdým ekonomickým a sociálním dopadům pandemie v České republice, zejména pro pracovníky v sektoru servisu a služeb, můžeme sledovat i nárůst zapojení nových pečovatelek, zejména z řad samoživitelek a rozvedených žen 50+ do migrace péče (zejména směrem do Německa). Právě tyto ženy jsou dle výzkumů dlouhodobě ohroženy chudobou a jejich sociální situaci pandemie již jenom prohloubila.⁴

Jak ukazuje pilotní mapovací výzkum, tyto ženy nejsou často dostatečně vyškoleny v oblasti domácí péče o seniory a dostatečně informovány o specifikách a (možné) choulostivosti práce v live-in servisu v péči o seniory v přijímající zemi. To platí také o standardech práce a udržování hygieny v době pandemie, kdy si samy pečovatelky často vyhledávaly aktuální epidemiologické informace na sociálních sítích a také je živě diskutovaly na svých podpůrných online platformách.

„Já mám takový kuffík, tam mám své rukavice na hygienu klienta-bez toho bych to nedělala, roušky jsem si nakoupila, desinfekci. Ty rodiny někdy nejsou úplně obeznámeny, podceňují to-nebo někdy zase přehánějí. Záleží, kam se dostanete.“

(Jitka, česká pečovatelka)

„Jako já jsem vůbec nevěděla, co to obnáší ta práce, pečovat o člověka s demencí. Ale naučila jsem se za ty léta. Já mám tu práci s lidmi ráda. Ale nezavidím těm novým holkám tady, co k tomu nemají ten vztah...to nemůže dělat každý. To jste jednou u skvělého klienta, toho si ho držíte, nebo slíznete strašnou rodinu. To pak i utečete. Já si už pečlivě vybírám, ale ty nové holky nic nevědí tady o tom...“

(Věra, česká pečovatelka)

„Rodina zatajila právě agentuře, že ta klientka v noci nespí. Jsem tady již třetí týden a asi zkolabuju. Řešíme to teď s lékařkou klientky, aby jí změnila medikaci. Jestli to nezabere, tak odejdu. Jsem strašně unavená. Ona v noci nespí a přes den se očekává, že já poklidím, poperu, žehlím, jdu na nákup... A já bych jenom spala.“

(Miroslava, česká pečovatelka)

Dle pilotního mapovacího výzkumu se tak ocitají v situacích, kdy jsou mnohem častěji porušovány jejich pracovní práva jako proplacení nákladů za jídlo (nebo jeho dostatečné množství), dodržování pracovního času (neproplácené přesčasy) nebo náplň práce, podobně jako tomu je u ukrajinských pečovatelek v České republice.

„Já jsem teď volala mé agentuře, protože mi na jídlo dávají jenom půlku toho, co mají dle smlouvy. A majitelka agentury se to snaží s nimi komunikovat. Zatím mi řekla, že mi přinese peníze ona sama. Nemůžu být hladová ani já, ani klient.“

(Michaela, česká pečovatelka)

„Mně krátili teď peníze na jídlo. Nevím, jak mám z toho vyjít na měsíc, to se nedá. Vždyť oni (rodina seniora) přijdou často na oběd a taky jedí u nás. Také mi přinesou jejich prádlo, abych jim to vyžehlila, když prý ona má jenom pár hadříků. Řekla jsem jim, že buď přidají, nebo se už k nim nevrátím. Já jsem tak teď za půl roku vystřídala už šest klientů.“

(Bohdana, česká pečovatelka)

Je důležité připomenout, že Německo na rozdíl od České republiky ratifikovalo Úmluvu ILO 189 již 20. září 2013, ale zde se také ukazují její omezení vzhledem k vyloučení skupiny samostatně výdělečných osob (což se týká i pečovatelek z Česka) a směrem ke skupině pečovatelek bez dokladů (což se týká zejména migrantek mimo EU). Regulace Úmluvy ILO 189 ale také v Německu naráží na specifické úskalí (v Německu na rozdíl od Česka formalizované) instituce 24hodinového servisu péče, která je vykonávána v domácím prostředí (Steiner, Prieler, Leibfingert&Benazha 2020).

Výraznou změnu v situaci live-in pečovatelek v Německu způsobila nová legislativní změna, kdy se od roku 2011 přešlo od smluv (agenturou) tzv. vyslaných pracovníků k de facto samostatně výdělečné činnosti u většiny pracovníků v sektoru péče.

⁴ http://genderingcovid.soc.cas.cz/?fbclid=IwAR1moGaCWJKnBZ-0M7vWtgQ4iHkzX7bzPlayPyKM8Kw_MsC9iDIq89O_6G0

To vedlo k tomu, že z právního hlediska jsou tyto pečovatelky (často nedobrovolně) tlačeny do situace falešné samostatné výdělečné činnosti, protože nemají jasno v tom, kdo je jejich skutečným zaměstnavatelem.⁵

Příkladem může být v současné době medializovaná kauza bulharské pečovatelky, která své zaměstnavatele úspěšně žalovala s podporou organizací *Ver.di* and *Faire Mobilität* o férovou náhradu mzdy i během nočních hodin, i když spí, jelikož i v té době musí být pečovatelky neustále přítomny v domácnosti, ve kterých pracují. Bude zajímavé sledovat, jestli tato kauza bude průlomová a bude vést k větší formalizaci 24hodinového servisu a jak celkově zpětně ovlivní podmínky práce migrantek-pečovatelek v Německu.⁶

V současné době se také objevuje trend mobility péče v opačném směru. Starší němečtí občané se stále častěji rozhodují pro péči v zařízeních péče o seniory v českém pohraničí, která je výrazně levnější než péče o starší občany v Německu. Média tento trend nazývají »geriatrický kolonialismus« nebo »import babiček«. Jak tvrdí Krause, tato mediální kontroverze poukazuje na citlivost a nepohodlí vyplývající z protichůdných společenských očekávání ohledně rodinných povinností a role státu v péči o starší v kontextu marketingu (Krause, Sapieha & Schurian 2019). Proto instituce v oblasti péče o starší osoby založené na mobilitě starších lidí vynakládají velké úsilí na legitimizaci svých aktivit pro veřejnost, kdy podnikatelské subjekty zdůrazňují výhody ekonomického rozvoje v příhraničním regionu střední Evropy (Großmann & Schweppe 2017).

Dle nových výzkumů relokace německých seniorů se v České republice nachází deset zařízení, které se specializují na péči o německé seniory, kteří zde žijí společně s českými klienty. Tyto zařízení jsou umístěna v pohraničí v oblasti bývalých Sudet, a tedy zajímavým způsobem propojují problematiku migrace péče s politickou historií a pamětí místa. Paradox migrace a regionálního řetězení péče dobře ilustruje také situace, kdy v některých českých zařízeních pečují o německé seniory pečovatelky původem z Ukrajiny nebo Moldávie, protože české pečovatelky z regionu zase dojíždějí za prací do Německa.⁷

⁵ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/report_on_the_eesc_country_visits_to_uk_germany_italy_poland_0.pdf

⁶ https://jacobinmag.com/2021/03/germany-home-care-workers-trial-eastern-europe?fbclid=IwAR0_3SQHzsX3_v-dN2xIMLgtrTspQr-wC9pIGOZ2BQj4YcrVzJC4755d7kE

⁷ Výzkum ACES (University of Amsterdam 2020 -2021, řešitelky Krause /Ezzeddine): Transnational care landscapes in Central Europe: Privatization, marketization and overlapping mobilities in elderly care.

5

ZÁVĚR

Trh práce s přeshraniční péčí o seniory v EU je často zobrazován jako model prospěšný všem, v němž se starším lidem poskytuje cenově dostupná a kvalitní péče a migrující ženy-pečovatelky mají práci, za kterou se stále platí více než za její alternativy doma. Ve skutečnosti ale vytváří právní schéma regionálních strukturálních nerovností a sociálního vyloučení uprostřed mýtu rovnostářské a integrované Evropské Unie (Uhde, Ezzeddine 2020).

Česká republika se nachází mezi dvěma konci transnacionální politické ekonomiky sociální reprodukce (Uhde, Ezzeddine 2020). Zatímco české ženy migrují do zahraničí, některé z nich jako pečovatelky do sousedních zemí (Německo a Rakousko), je to také země, v níž stále větší část neformální péče poskytují migrující ženy, zejména z Ukrajiny. Toto specifické řetězení péče souvisí také s hlubší problematikou společenského nedocenení tzv. reprodukční práce žen a strukturálním znevýhodněním žen, jak v přijímajících, tak ve vysílajících zemích (Hochschild 1983; Uhde, Ezzeddine 2019).

I když je migrace aktivním rozhodnutím v rámci zvládnání sociálních a ekonomických strategií pečovatelek v rámci EU, není to volba bez strukturálních omezení. Odpovědí na specifickou prekaritu pečovatelek v rámci EU by měla být výrazná společenská změna v oblasti péče, spojená se změnami politik, které souvisí s migrací péče – a to jak v dlouhodobém, tak v krátkodobém horizontu.

Dlouhodobá doporučení:

- Od ekonomizace péče se musíme zaměřit na ekonomiky založené na péči, kde všechny aspekty ekonomie a společenského života budou více směřovat k péči o společnost a jednotlivce.
- Ideál „ageing in place“ (zestárnout doma), který je založený na překerní práci cirkulárních migrantů/migrantek, kteří pracují v live-in servisu není dlouhodobě udržitelný. Proto musíme do budoucna pomýšlet na jiné alternativy důstojných forem péče o seniory, například tzv. pečující komunity, sousedské formy péče atd.
- Musíme minimalizovat regionální nerovnosti na trhu s péčí v EU.

Krátkodobá doporučení:

- Zvýšit zapojení státu a jeho investic do péče.
- Migraci péče je třeba managovat transnacionálně – tedy na úrovni EU, nejenom na úrovni jednotlivých států, které spíše podporují regionální nerovnosti a tzv. care drain (odliv péče).
- Migrační politiky musí být v souladu se sociálními a zdravotními politikami EU.
- Státy musí garantovat transnacionální sociální práva pečujících pracovníků/ic za cílem plně hradit jejich sociální závazky (včetně benefitů jako je zdravotní pojištění, nemocenská, příspěvky na děti nebo penze).
- Řádně finančně ocenit pečující pracovníky důstojnou mzdou.
- Posílit roli odborů v sektoru live-in servisu a zapojit take agendu migrace péče.
- Ratifikovat Konvenci ILO 189 o Důstojné práci pracovníků v cizích domácnostech.

LITERATURA

- Bahna, M.; Sekulová, M. (2019):** *Crossborder Care. Lessons from Central Europe*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan. Available at: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-97028-8>
- Dudová, R. (2015a):** Caring for Elderly Parents: New Commitment of the Third Age. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 51(6): 903–928. Available at: <https://doi.org/10.13060/00380288.2015.51.6.223>
- Dudová, R. (2015b):** *Postarat se ve stáří: Rodina a zajištění péče o seniory*. Praha: SLON.
- Donnan, H.; Wilson, T. M. (2001):** *Borders. Frontiers of Identity, Nation and State*. Oxford, New York: Berg.
- Drbohlav, D.; Pavelková, L. (2018):** Intra-European Movement of Czechs with Special Regard to Austria and Care Givers (The “MICO” Type – Between Migration and Commuting). In Scholten, P.; Ostaijen, M. (Eds.) *Between Migration and Mobility. The Multi-Level Governance of Intra-European Movement*. (pp. 205–226). Springer. Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-319-77991-1_11
- Ehrenreich, B.; Hochschild, A. eds. (2003):** *Global Woman (Nannies, Maids and Sex workers in New Economy)*. New York: Holt Paperback.
- Ezzeddine, P. (2012):** Mateřství na dálku: transnacionální mateřství ukrajinských migrantek v České republice. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 13(1): 24–33
- Ezzeddine, P. a kol. (2014):** *Migrantky a nájemná práce v domácnosti v České republice*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci.
- Ezzeddine, P. (2014):** Who cares? Ageing, Care and Migration. *Urban People*, 16(2): 219–237
- Ezzeddine, P. (2019):** Sentimentální peníze aneb Jaká je cena transnacionálního mateřství. *Gender a výzkum/Gender and Research*, 20(1): 68–90. Dostupné na: <https://doi.org/10.13060/25706578.2019.20.1.463>
- Faltová, M. (2014):** Pracovnice v domácnosti na českém trhu práce v kontextu cizinecké Legislativy, str.60–70, In Ezzeddine, P. a kol. (2014): *Migrantky a nájemná práce v domácnosti v České republice*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci.
- Fraser, N. (2013):** *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*. London: Verso.
- Großmann, S.; Schweppe, C. (2018):** Just like in Germany, only better? Old-age care facilities in Poland for people from Germany and the question of legitimacy. *Ageing & Society*, 40(4): 823–841. Available at: <https://doi.org/10.1017/S0144686X18001290>
- Hochschild, A. R. (1983):** *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. Berkeley: University of California Press.
- Hurrle, J. (2011):** *Pracovní migrace a systémy sociální ochrany: doporučení pro politiky*. Praha: Multikulturní centrum Praha.
- Krause, K.; Sapieha, M.; Schurian, L. (2019):** Between geriatric colonialism and liberal entrepreneurialism: the case of care homes for Germans in Poland. Paper presented at IUAES 2019 Inter-Congress, Poznan, Poland.
- Kuchyňková, A.; Ezzeddine, P. (2015):** Ještě nepatříme do starého železa“ aneb paradoxy migrace péče z ČR do Rakouska. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 16(2): 30–41.
- Lutz, H. (2018):** Care migration: The connectivity between care chains, care circulation and transnational social inequality. *Current Sociology* 66 (4): 577–589. <https://doi.org/10.1177/0011392118765213>
- Lutz, H.; Palenga-Möllnbeck, E. (2010):** Care work migration in Germany: Semi-compliance and complicity. *Social Policy and Society* 9 (3): 419–430. <https://doi.org/10.1017/S1474746410000138>.
- Marchetti, S. (2013):** Dreaming Circularity? Eastern European Women and Job Sharing in Paid Home Care. *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 11:4: 347–363, DOI: 10.1080/15562948.2013.827770.
- Uhde, Z. (2014):** Zneuznění v příbězích migrace. In Hašková, H., Vohlídalová, M., Maříková, H., Dudová, R., Uhde, Z., Křížková, A.; Formánková, L. (Eds.) *Vlastní cestou? Životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. (pp. 285–308). Praha: Sociologické nakladatelství a Sociologický ústav AV ČR.
- Uhde, Z. (2016):** From women’s struggles to distorted emancipation: The interplay of care practices and global capitalism. *International Feminist Journal of Politics*, 18(3): 390–408. Available at: <https://doi.org/10.1080/14616742.2015.1121603>
- Uhde, Z. (2019):** Claims for Global Justice: Migration as Lived Critique of Injustice. In Velasco, J.C.; La Barbera, M.C. (Eds.). *Challenging the Borders of Justice in the Age of Migrations*. (pp. 183–204) Springer. Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-030-05590-5_10
- Uhde, Z.; Maříková, H. (2019):** Obstacles to Caring Institutions in Elder-care: The Czech Republic as a Social Laboratory of Capitalist Transformation. *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje / Social Policy Issues. Studies and Discussions*, 47(4): 9–28. Available at: <https://doi.org/10.3197/1/16401808.47.4.2019.1>
- Trlifajová, L.; Hurrle, J. (2018):** Work must pay: Does it? Precarious employment and employment motivation for low-income households. *Journal of European Social Policy* 29(3): 376–395. Available at: <https://doi.org/10.1177/095892871880587047>.
- Hondagneu-Sotelo, P. (2001):** *Doméstical/Immigrant Woman Cleaning and Caring in the Shadow of Affluence*. Berkeley, CA: University California Press.
- Steiner, J., Prieler, V., Leiblfinger, M.; Benazha, A. (2020):** Truly Legal! Legal Framing and Legality Narratives in 24-Hour Care in Germany, Austria, and Switzerland. In Katona, N.; Melegh, A. (Eds.). *Towards a scarcity of care? Tensions and contradictions in transnational elderly care systems in central and eastern Europe*. (pp. 69–91) Friedrich Ebert Stiftung, Budapest.

O AUTORCE

Petra Ezzeddine, Ph.D., je sociální antropoložka, přednáší na Katedře sociální a kulturní antropologie, Fakulty humanitních studií, Univerzity Karlovy. Ve svých etnografických výzkumech se věnuje problematice genderu v migraci, transnacionálnímu mateřství, transnacionálním sítím péče o děti a staré lidi a stárnutí v migraci. Jako aplikovaná antropoložka dlouhodobě spolupracuje s řadou mezinárodních a neziskových organizací, které působí v oblasti migrace, rovných příležitostí a lidských práv. V roce 2020 spoluzaložila mezinárodní výzkumní síť EUROCare Research Network, který se zaměřuje na různé formy mobility péče v regionu Střední a Východní Evropy.

IMPRINT

Friedrich-Ebert-Stiftung, zastoupení v České republice
Zborovská 716/27 | 150 00 Praha 5 | Česká republika

1. české vydání, Praha, červen 2021

Odpovědná osoba:

Urban Überschär

Tel.: +420 224 947 076 | Fax: +420 224 948 091

www.fesprag.cz | www.facebook.com/FESPrag

Pro bezplatné objednání publikace:

fes@fesprag.cz

Komerční využití jakýchkoli médií vydaných Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) není povoleno bez svolení FES.

O NÁS

Kancelář Friedrich-Ebert-Stiftung v Praze existuje od roku 1990. Se sociálně demokratickými hodnotami na zřeteli poskytuje expertízu v nejrůznějších formátech, a posiluje tak veřejnou debatu o tématech evropské a zahraniční politiky,

práce a sociálních věcí, rovnosti žen a mužů, migrace a sociálně spravedlivé klimatické transformace. Na těchto aktivitách FES spolupracuje s jinými vědeckými instituty a think-tanky, neziskovými organizacemi a odbory z ČR a Evropy.

www.fesprag.cz

MOBILITA *LIVE-IN* PÉČE O SENIORY: případ České republiky

V důsledku stárnutí populace čelí současné evropské státy chronickému nedostatku péče o seniory, které souvisí se změnami v sociálních vzorcích soukromého života, proměnami forem rodiny, genderových rolí a vztahů mezi veřejnou a soukromou sférou. Přetrvávající nedostatek pečovatелů ve formální péči o seniory v přijímajících zemích také dělá z této profese východisko z dlouhodobé nezaměstnanosti a špatné ekonomické situace žen, které jsou ochotny za touto prací dokonce migrovat.

Ideál „ageing in place“ (zestárnout doma), který je založený na překerní práci cirkulárních migrantů/migrantek, kteří pracují v live-in servisu není dlouhodobě udržitelný. Proto musíme do budoucnosti přemýšlet nad jinými alternativami důstojných forem péče o seniory, jakou jsou například tzv. pečující komunity nebo sousedské formy péče.

Přeshraniční trh práce s péčí o seniory nemusí v Evropské unii nutně zahrnovat pouze migrantky ze zemí mimo Evropskou unii. Dle odhadů expertů pracuje v zemích Evropské Unie přibližně 1 milion pečovatelek-také občanek EU, které pocházejí převážně ze střední a východní Evropy. Česká republika se nachází mezi dvěma konci transnacionální politické ekonomiky sociální reprodukce. Zatímco české ženy migrují do zahraničí, některé z nich jako pečovatelky do sousedních zemí (Německo a Rakousko), je to také země, v níž stále větší část neformální péče poskytují migrující ženy, zejména z Ukrajiny. Vzhledem ke tvrdým ekonomickým a sociálním dopadům pandemie v České republice, zejména pro pracovníky v sektoru servisu a služeb, můžeme sledovat i nárůst zapojení nových pečovatelek, zejména z řad samoživitelek a rozvedených žen ve věku 50+.

Trh práce s přeshraniční péčí o seniory v EU je často zobrazován jako model prospěšný všem, v němž se starším lidem poskytuje cenově dostupná a kvalitní péče a migrující ženy-pečovatelky mají práci, za kterou se stále platí více než za její alternativy doma. Ve skutečnosti ale vytváří právní schéma regionálních strukturálních nerovností a sociálního vyloučení uprostřed mýtu rovnostářské a integrované Evropské Unie.

Více informací naleznete zde:
<http://www.fesprag.cz/>